
MJEŠOVITE ŽENIDBE U KATOLIČANSTVU,
PRAVOSLAVLJU I ISLAMU (I.)
Pravno i pastoralno pitanje u međuvjerskim odnosima*

Tomo Vukšić, Sarajevo

UDK: 265.5 : 261.8
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 10/2006.

Sažetak

Jedno od važnih područja u međuvjerskim odnosima svakako je vezano uz pitanje mješovitih ženidaba i uz način na koji je ono na zakonskoj i dušobrižničkoj razini riješeno u pojedinim Crkvama i vjerskim zajednicama na općem i lokalnom planu. U našim krajevima to se ponajprije odnosi na katoličanstvo, pravoslavlje i islam, od kojih jedino Katolička crkva dosljedno poštuje prirodno pravo izbora ženidbenoga druga jer ne poznaje apsolutnu zabranu ni jedne vrste mješovite ženidbe. U ovom članku, koji je podijeljen u četiri poglavlja, nakon pregleda važnijih katoličkih dokumenata i smjernica o ovoj temi, kako onih opće Crkve tako i na hrvatskom govornom području, raspravlja se o mješovitim ženidbama u kanonskom pravu i pastoralu Katoličke crkve. U trećem dijelu slijedi najprije prikaz stajališta crkvenoga prava u Pravoslavnoj crkvi prema istom pitanju, gdje se ustanovljuje kako se u pravoslavlju može vjenčati samo dvoje krštenih, a nikada krštena i nekrštena osoba. Potom se čita pogled na islamsko šerijatsko pravo, koje muslimanki apsolutno zabranjuje sklapanje svake mješovite ženidbe, a muslimanu takav brak dopušta samo s kršćankom i židovkom. I na kraju, nakon usporedne analize katoličkoga i pravoslavnog ženidbenoga prava, dolazi rasprava o (ne)možnosti da katolik, u postojećem stanju stvari, od svojega mjerodavnoga crkvenog poglavara dobije oprost od obvezatnoga oblika sklapanja ženidbe te dopuštenje kako bi se vjenčao u Pravoslavnoj crkvi.

Mješovite ženidbe kao pojava zabilježene su već na biblijskim stranicama, iako u Starom zavjetu češće negoli u Novom. Radi se o tekstovima u kojima se članovima izabranoga naroda

* Ovo je tekst predavanja koje je 4. rujna 2006. održano svećenicima na Seminaru za ovlast ispovijedanja u Sarajevu.

izravno zabranjuje sklapanje ženidaba s pripadnicima poganskih naroda (npr. Izl 34, 15-16; Pnz 7, 3) dok se, s druge strane, u novozavjetnim Pavlovim tekstovima neizravno odvrća kršćane od sklapanja ženidaba s nevjernicima, otpadnicima i nekršćanima. No, iako odvrćaju kršćane od sklapanja mješovitih ženidaba, svetopisamski tekstovi istovremeno svjedoče da je takvih ženidaba bilo i da ih je rana Crkva tolerirala (npr. 1 Kor 5, 11; 1 Kor 7, 12-14).

Prema tome, gledano iz kuta crkvenoga zakona, Sveto pismo odvrća vjernike od sklapanja mješovitih ženidaba, ali nigdje se ne govori o njihovoj nevaljanosti, što znači da mješovitost vjere nije zapreka božanskoga prava. Stoga nije moguće dovoditi u pitanje načelnu valjanost mješovite ženidbe jer je tu zapreku moguće ukloniti, o čemu, kao i o pastoralnoj brizi za takve obitelji, postoji brojna literatura.¹

Jednake stavove prema mješovitim ženidbama bilježi kasnija crkvena i kanonska tradicija: crkveni oci, pokrajinski i opći crkveni sabori i, naravno, crkveno zakonodavstvo. Prema tome, ako su

¹ Usp. npr. Peter Erdo (i dr.), *I matrimoni misti*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998; M. BordognaTognetti (ur.), *Legami familiari e immigrazione: i matrimoni misti*, Harmattan Italia, Torino, 2001; Jozef Tomko, *Matrimoni misti*, Dehoniane, Napoli, 1971; Silvia Hell, *Die konfessionsverschiedene Ehe*, Herder, Freiburg Br, 1998; Ursula Beykirch, *Von der konfessionsverschiedenen zur konfessionsverbindenden Ehe*, Echter, Würzburg, 1987; John Baptist Sequeira, *Tout mariage entre baptisés est-il nécessairement sacramentel?*, Cerf, Paris, 1985; *Die Kirchen und die Ehe*, Lembeck, Frankfurt M., 1984; Zenon Grocholewski, *Il matrimonio nel nuovo Codice di diritto canonico*, Gregoriana, Padova 1984; Josef Prader, *Das religiöse Eherecht der christlichen Kirchen, der Mohammedaner und der Juden*, Metzner, Frankfurt M., 1973; Heribert Heinemann, "Mischehe" oder bekenntnisverschiedene Ehe? *Eine theologische, rechtliche und pastorale Untersuchung*, Paulinusverlag, Trier, 1982; Walter Schöpsdau, *Konfessionsverschiedene Ehe. Ein Handbuch, Kommentar und Dokumente zu Seelsorge, Theologie und Recht der Kirchen*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1995. – Na našim stranama o ovoj temi često je pisao Velimir Blažević, *Mješovite ženidbe u pravu Katoličke crkve*, u: *Dobri Pastir* 1-4/1974., str. 55-83; Isti, *Mješovite ženidbe u pravu Katoličke crkve*, KS, Zagreb, 1975; Isti, *Stav Katoličke crkve prema civilnim ženidbama pravoslavnih vjernika*, u: *Nova et vetera* 2/1977., str. 55-67; Isti, *Mješovite ženidbe*, u: *Bogoslovska smotra* 1-2/1979, str. 163-177; Isti, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, KS, Zagreb, 2004., str. 265-292. – Usp. također Matija Berljak, *Mješovita ženidba prema novom crkvenom Zakoniku*, u: *Kateheza* 4/1983, str. 33-39; Isti, *Kanonski oblik ženidbe. Povijesni razvoj – Zakonik kanonskoga prava / 1983*, GK, Zagreb, 1999., str. 45-52, 83-88; Nikola Škalabrin, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, Teologija u Đakovu – Pravni fakultet Osijek, Đakovo, 1995., str. 267-280.

danas neke mješovite ženidbe nevaljane, to je zbog odredaba kanonskoga prava.

Crkvena kanonska tradicija među mješovitim ženidbama, polazeći od stupnja zajedništva u vjeri bračnih partnera, razlikuje ženidbe katolika s nekrštenim osobama (*disparitas cultus* = različita vjera), gdje je zajedništvo u vjeri vrlo malo, od ženidaba katolika s krštenim nekatolicima (*mixta religio* = mješovita vjera), gdje je stupanj vjerskoga zajedništva mnogo veći. U toj istoj tradiciji za obje ove vrste ženidaba ustalio se naziv "mješovita ženidba", pa je tako i danas službeni naziv *De matrimoniis mixtis* = Mješovite ženidbe (to je naslov VI. poglavlja u IV. knjizi *Zakonika kanonskoga prava* koja nosi zajednički naslov *De Ecclesiae munere sanctificandi* = Posvetiteljska služba Crkve). Međutim, u bogatoj pravnoj i teološkoj literaturi na svjetskim jezicima, osim pojma "mješovite ženidbe", mogu se naći i drugi nazivi (npr. talijanski: "matrimoni interconfessionali"; njemački: "konfessionsverschiedene Ehen", "bekenntnisverschiedene Ehen"; engleski: "interreligious Marriages"; francuski: "mariages interconfessionnels"), no oni se ne koriste u crkvenom zakonodavstvu.

U novije vrijeme u nekim tolerantnijim dijelovima svijeta priređeni su čak obrednici za održavanje "ekumenskih vjenčanja",² čega u nas, zbog mnogo razloga, vjerojatno još dugo vremena neće biti.

1. NOVIJI KATOLIČKI DOKUMENTI

Temi ženidbe i obitelji Crkva je uvijek posvećivala veliku pozornost te o tim pitanjima raspravljala i uređivala ih na najvišoj razini, pa čak i na općim crkvenim saborima³ čiji su dokumenti postajali polazišta za kasniju regulativu i pastoralno ponašanje. Isto se tako u novije vrijeme crkveni dokumenti,

² Usp. npr. Evangelisch-Katholische Arbeitsgemeinschaft für Mischehen-Seelsorge der Deutschen Schweiz, *Ökumenische Trauung. Ordo celebrandi matrimonium*, Benzinger, Zürich 1973; Deutsche Bischofskonferenz, *Gemeinsame Feier der kirchlichen Trauung. Ordnung der kirchlichen Trauung für konfessionsverschiedene Paare unter Beteiligung der zur Trauung Berechtigten beider Kirchen*, Pustet, Regensburg, 1995.

³ Usp. Barberi Piero - Tettamanzi Dionigi, *Matrimonio e famiglia nel magistero della Chiesa. I documenti dal concilio di Firenze a Giovanni Paolo II.*, Massimo, Milano, 1986.

nastali nakon Drugoga vatikanskog sabora,⁴ koji na zakonskoj i pastoralnoj razini reguliraju pitanje mješovitih ženidaba, nalaze na liniji teologije i odredaba saborskoga dekreta o istočnim crkvama *Orientalium Ecclesiarum*, dekreta o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* te deklaracije *Dignitatis humanae* o vjerskoj slobodi. Od svih njih svakako na prvome mjestu treba spomenuti *Zakonik kanonskoga prava* iz 1983. godine, odnosno posebice njegove kann. 1124-1129. Među izvorima tih propisa⁵ posebno mjesto zauzimaju dokument Pavla VI. "Motu proprio *Matrimonia mixta*"⁶ od 31. ožujka 1970., koji se pojavio kao posljedica rasprava na Prvoj redovitoj općoj skupštini Biskupske sinode (29. rujna – 29. listopada 1967.), te neka autentična tumačenja Papinske komisije za tumačenja dokumenata Drugoga vatikanskog sabora.⁷ Osim toga, nikako se ne mogu zaobići još neka očitovanja središnjega crkvenog učiteljstva, čija je misao ugrađena u kanonske propise i pastoralno djelovanje. Tako je, neposredno nakon završetka Sabora, Kongregacija za nauk vjere 18. ožujka 1966. objavila "Instrukciju *Matrimonii Sacramentum*",⁸ a Kongregacija za istočne crkve 22. veljače 1967. "Instrukciju *Crescens matrimoniorum*".⁹

⁴ Usp. Pontificio consiglio per la famiglia (a cura di), *Enchiridion della famiglia. Documenti magisteriali e pastorali su famiglia e vita 1965-2004*, Edizioni Dehoniane (dalje: EDB), Bologna, 2004.

⁵ Usp. *Zakonik kanonskoga prava s izvorima*, Glas Koncila, Zagreb, 1996., str. 548-550.

⁶ Usp. Pavao VI., *Matrimonia mixta*, u: Acta Apostolicae Sedis (dalje: AAS) 62/1970., str. 257-263; *Communicationes* 2/1970., str. 9-14; *Enchiridion Vaticanum*, III., EDB, Bologna, 1982., str. 1440-1453. Hrvatski prijevod *O mješovitim ženidbama – De matrimoniis mixtis*, Dokumenti 29, Kršćanska sadašnjost (dalje: KS) Zagreb s. a. – Normativni dio ovoga dokumenta, s crkveno-povijesnim opisom tematike mješovitih ženidaba, protumačio je Velimir Blažević, *Mješovite ženidbe u pravu Katoličke crkve*.

⁷ Usp. Papinska komisija za tumačenje dokumenata II. vatikanskoga sabora, *Responsa ad proposita dubia*, br. I., *Enchiridion Vaticanum*, S1, EDB, Bologna, 1990., str. 438-441, od 11. veljače 1972.; *De dispensatione a forma canonica in matrimoniis mixtis*, u: *Enchiridion Vaticanum*, S1, str. 678-679., od 9. travnja 1979. (tema u oba slučaja je dispensa od kanonske forme); Državno tajništvo, *Litterae* od 15. travnja 1970. (neke važne preporuke za primjenu *Matrimonia mixta*). Usp. Xaverius Ochoa, *Leges Ecclesiae*, IV., Institutum iuridicum clarentianum, Roma, 1987.

⁸ Usp. Kongregacija za nauk vjere, *Matrimonii Sacramentum de matrimoniis mixtis*, u: AAS 58/1966., str. 235-239; *Enchiridion Vaticanum*, II., EDB, Bologna 1981., str. 630-639.

⁹ Usp. Kongregacija za istočne crkve, *Crescens matrimoniorum de matrimoniis mixtis inter catholicos et orientales baptizatos acatholicos*, u: AAS 59/1967., str. 165-166; *Enchiridion Vaticanum*, II., str. 820-823; Kongregacija za istočnu

Nešto kasnije (21. studenoga 1981.) Ivan Pavao II. objavljuje "Apostolsku pobudnicu *Familiaris consortio*"¹⁰ koja se također bavi pitanjem mješovitih ženidaba. A na Papinu misao kako je poželjno da se biskupske konferencije pobrinu te se izda "Direktorij za pastoral obitelji" (*Familiaris consortio*, br. 66) reagirale su i Hrvatska biskupska konferencija¹¹ i Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine¹² izdavanjem, svaka za svoje područje, dokumenta upravo s tim nazivom, koji nije zaboravio ni mješovite ženidbe.

Osim toga, s obzirom da su mješovite ženidbe vrlo česta pojava u našim krajevima, bilo je potrebno da pastoralni djelatnici dobiju upute i na lokalnoj razini crkvenoga života. Stoga je Biskupska konferencija BiH, na čijem području mješovite ženidbe nisu rijetke, za svoje područje 14. srpnja 1999. proglasila "Pastoralne upute o brakovima među kršćanima različitih vjeroispovijesti",¹³ koje su, zapravo, prilagođene odredbe BKJ-a iz 1984. godine.¹⁴

2. MJEŠOVITE ŽENIDBE U KANONSKOM PRAVU I PASTORALU

Mješovite ženidbe su Crkvu uvijek zanimale kao posebno i vrlo složeno pitanje. Tako su, osim sa stajališta prava, promatrane i proučavane također pod različitim drugim vidovima: dogmatskim, moralnim, pastoralnim, socijalnim, psihološkim itd. No, budući da ovdje nije moguće zahvatiti i predstaviti svu iznijansiranost i

crkvu, Dekret: *Crescens matrimoniorum*, u: *Nova et vetera* 1/1977., str. 248-249. Uz ovu problematiku vezana je također odluka: Vrhovno sudište Signature apostolske, *Decizija o nevaljanosti ženidbe između pravoslavaca sklopljene bez svetog obreda* u: *Nova et vetera* 1/1977., str. 250.

¹⁰ Usp. Ivan Pavao II., *Familiaris consortio*, u: AAS 73/1981., str. 81-191; *Enchiridion Vaticanum*, VII., EDB, Bologna, 1983., str. 1388-1603. Hrvatski prijevod *Obiteljska zajednica – Familiaris consortio*, Dokumenti 64, KS, Zagreb, 1997.

¹¹ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, KS, Zagreb, 2002.

¹² Usp. Biskupska konferencija BiH, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Bosni i Hercegovini*, BK BiH, Sarajevo, 2005.

¹³ Usp. *Vrhbosna* 3/1999., str. 331-336. – Pri sklapanju mješovitih ženidaba predviđeno je i popunjavanje sljedećih formulara: izjave i obećanja katoličke stranke, molba za dopuštenje *mixta religio* te molba za oprost od *disparitas cultus*.

¹⁴ Usp. *Službene vijesti*, 1/1984., str. 7-14; 1/1985., str. 7. – Nisam pronašao potvrdu da je i Hrvatska biskupska konferencija za svoje područje proglasila *Pastoralne upute o brakovima među kršćanima različitih vjeroispovijesti* no, ako i nije, treba smatrati da su one na snazi još od 1984. godine.

složenost ovog pitanja, zadržat ćemo se samo na nekim vidovima crkveno-pravne i pastoralne naravi.

2.1. *Zabrana mješovitih ženidaba*

Osnovno stajalište crkvenoga zakona mješovitim ženidbama među krštenim osobama, od kojih jedna nije katoličke vjere, nego pripada nekoj drugoj kršćanskoj Crkvi ili crkvenoj zajednici, izraženo je u kan. 1124, koji glasi: “Ženidba između dviju krštenih osoba od kojih je jedna krštena u Katoličkoj crkvi ili je u nju primljena poslije krštenja i koja nije od nje formalnim činom otpala, a druga pripada Crkvi, ili crkvenoj zajednici koja nema potpunog zajedništva s Katoličkom crkvom, zabranjena je bez izričite dozvole mjerodavne vlasti.”

S druge strane, glede ženidaba između vjernika katoličke vjere i osobe koja uopće nije krštena kan. 1086, § 1 određuje: “Nije valjana ženidba između dviju osoba od kojih je jedna krštena u Katoličkoj crkvi ili je u nju primljena i nije formalnim činom od nje otpala, a druga je nekrštena.”

Prema tome, crkveni zakon bitno razlikuje ove dvije vrste ženidbenih smetnja tako da je u slučaju *mixta religio* ženidba samo zakonski zabranjena, dok je ona u slučaju *disparitas cultus* čak nevaljana. No, budući da je pravo na ženidbu prirodno pravo i budući da zabrana mješovite ženidbe nije božanskoga prava, u Katoličkoj crkvi je moguće dobiti oprost i od jedne i od druge smetnje. Taj oprost i u jednom i drugom slučaju daje nadležni mjesni ordinarij ako stranke ispune predviđene uvjete i na način kako to određuju kann. 1125 i 1126.

1. Katolička strana mora izjaviti da je spremna otkloniti pogibelji otpada od vjere i dati obećanje da će učiniti sve što je u njezinoj moći kako bi sva djeca bila krštena i odgojena u Katoličkoj crkvi.

2. Druga strana mora biti obaviještena o obećanjima koja je dala katolička strana kako bi bila svjesna obećanja i obveza svojega katoličkoga partnera.

3. Obje stranke trebaju biti poučene o svrhama i bitnim svojstvima ženidbe koje ni jedna ni druga stranka ne smije isključiti.

2.2. Pastoralna briga za mješovite brakove

Iz već navedenoga jasno je da Katolička crkva odvrća svoje vjernike od mješovitih ženidaba, ali, ako zaručnici ispune određene uvjete, odobrava njihovo sklapanje. I upravo jer dopušta njihovo sklapanje, takve ženidbe smatra valjanim i posvećuje im pastoralnu brigu. U tome smislu zanimljivo je podsjetiti da papa Ivan Pavao II. u svojoj pobudnici *Familiaris consortio* pitanje mješovitih ženidba, preporučujući ih dušobrižničkoj skrbi, smješta u poglavlje kojemu daje naslov "Obiteljski pastoral u teškim slučajevima".¹⁵ Drugim riječima, za razliku od kanonskoga prava, koje svojim nazivljem samo konstatira postojanje mješovitih ženidaba i razliku među njima te regulira njihovo sklapanje, doktrinarno-pastoralni crkveni spisi najviše razine iznose i kvalificirajući stav prema njima smatrajući ih *casus difficilis* (= težak slučaj). Ta činjenica, kao i sve veći broj mješovitih ženidaba, kako između katolika i drugih kršćana, tako i između katolika i nekršćana, prema istim crkvenim dokumentima traži osobitu pastoralnu pozornost, u skladu sa smjernicama Svete Stolice i dokumentima koje izrađuju biskupske konferencije.

Katekizam Katoličke crkve kaže da svaka mješovita ženidba "traži osobitu pozornost i supružnika i dušobrižnika" a ženidba s različitošću vjere "iziskuje još veću opreznost". U tome pogledu tamo se pojašnjava ovako: "Različita vjeroispovijest supružnika ne predstavlja nesavladivu zapreku za ženidbu, ukoliko im uspije povezati što je svako od njih primilo u vlastitoj zajednici, i jedno od drugoga naučiti na koji način svako od njih živi svoju vjernost Kristu. Ali ipak ne treba omalovažiti teškoće mješovitih ženidbi. One proizlaze iz činjenice da podjela među kršćanima još nije prevladana. Supruzi se izlažu opasnosti da drama kršćanske nesloge odjekne i unutar njihova doma. Različitost vjere može te teškoće samo povećati. Vjerska razmimoilaženja, drugačije poimanje ženidbe i drugačije religijsko mišljenje i osjećaj mogu biti izvorom bračnih napetosti, osobito glede odgoja djece. Tada se može javiti i napast: vjerska ravnodušnost."¹⁶

¹⁵ Usp. Ivan Pavao II., *Familiaris consortio*, Dokumenti 64, KS, Zagreb, 1997., str. 106-109.

¹⁶ *Katekizam Katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 1994., str. 421.

2.3. Stav naših biskupskih konferencija

Budući da je zadaća svake biskupske konferencije da bude vjerna sadržaju dokumenata središnjega crkvenog učiteljstva i zakonodavstva te da se za svoje prilike prilagodi dokumentima Svete Stolice, pa ako treba da ih i dopuni, ovdje ćemo se zadržati na prikazu "Pastoralnih uputa o brakovima među kršćanima različitih vjeroispovijesti" naših biskupa.

Biskupi prije svega podsjećaju kako živimo u vremenu u kojemu su gotovo posvuda izmiješani ljudi različitih nazora, uvjerenja i vjera. Tome uvelike pridonosi moderno preseljavanje ljudi, moderna prometna sredstva koja omogućuju putovanja te sredstva društvenoga priopćavanja koja na svoj način smanjuju udaljenosti među ljudima. No tim vanjskim promjenama pridružuju se promjene u načinu mišljenja i osjećanja, naglašavanje čovjekove osobnosti i slobode, poštivanje njegove savjesti i uvjerenja te činjenica da vjersko uvjerenje sve manje utječe na životne odluke i izbore.

Pozivajući se na *Matrimonia mixta* pape Pavla VI., biskupi kažu kako mješovite ženidbe, osim ako se izuzmu neki pojedinačni slučajevi, ne koriste nastojanjima oko ponovne uspostave jedinstva među kršćanima. "Naime, vrlo mnoge su poteškoće pomiješane s mješovitom ženidbom, ukoliko ona unosi neku podijeljenost u živu stanicu Crkve, kako se kršćanska obitelj s pravom naziva, te se zbog razlika u vjerskom životu otežava vjerno ispunjavanje evanđeoskih zapovijedi, naročito s obzirom na sudjelovanje u crkvenom kultu i na odgoj djece."¹⁷

Dostojanstvo braka među kršćanima je sakramentalno. To Kristovo otajstvo ostvareno je također u mješovitom braku između dvoje kršćana. Istina, iako postoje među Crkvama i drugim kršćanskim zajednicama različiti stupnjevi jedinstva, to jedinstvo je ipak stvarno iako nije potpuno. Stoga taj već postojeći stupanj jedinstva među njima može "omogućiti potrebno duhovno jedinstvo u kršćanskoj obitelji mješovitog braka i dati temelj kršćanskom odgoju" djece koja se rađaju u takvoj obitelji. Moguće je čak, usprkos vjerskim razlikama među bračnim drugovima, i zajedničko sudjelovanje na bogoštovnim činima, kako to predviđaju pravila crkvenoga života.

Međutim, usprkos ponekad visokom stupnju jedinstva i unatoč čestoj dobroj volji, u mješovitim obiteljima se svakodnevno

¹⁷ *Vrhbosna* 3/1999., str. 331.

osjeća podijeljenost Crkve, a nerijetko i razlika u nauku, što često ima negativne posljedice u psihološkom i vjerničkom životu osoba koje žive u takvu braku. Zato, vele biskupi: "Zbog ovih razloga Crkva, svjesna svojih odgovornosti, odvraća od sklapanja mješovitih ženidbi jer žarko želi da katolici u ženidbi mogu naći savršen duhovni sklad i puno zajedništvo života. No budući da čovjek ima prirodno pravo na sklapanje braka i rađanje djece, Crkva svojim zakonima, koji jasno pokazuju njezinu pastoralnu skrb, nastoji tako urediti ovo pitanje da se s jedne strane osiguraju propisi božanskog prava, a s druge da bude zajamčeno spomenuto pravo na sklapanje ženidbe."¹⁸

Osim što od dušobrižnika traži da, tijekom pripreve na brak, posvete posebnu brigu parovima koji se spremaju sklopiti mješovitu ženidbu, Crkva prihvaća mogućnost da u toj pripravi izravno sudjeluju i inovjerni vjerski službenici jer, osim same pripreve zaručnika, pripreva mješovitih ženidaba može omogućiti i predstavnicima Crkva međusobno susretanje te time stvarati ekumensko ozračje. A što se tiče vjernika koji su odlučili sklopiti mješovitu ženidbu, oni su dužni pravodobno se obratiti svome dušobrižniku, koji mora pomoći da se sve uredi za valjan brak. Njegova je dužnost poučiti ih, posebice nekatoličku stranu, o obvezama katoličkog vjernika koji stupa u mješovitu ženidbu. To vrijedi naročito za odgoj djece,¹⁹ jer je to dužnost koja obvezuje savjest bračnih drugova. Ujedno, u kasnijem zajedničkom životu upravo kod ispunjavanja te dužnosti često nastaju teškoće. No, u svakom slučaju, katolička strana ima obvezu ostajanja u vlastitoj vjeri i odgajanja djece u njoj, o čemu je već bilo govora.

Međutim, među supružnicima u braku u kojemu je jedna strana nekrštena, postoji manja zajednička vjerska osnova negoli u mješovitom braku u kojemu su oba partnera kršteni. No, ako je sklopljena nakon prethodno dobivena oprosta od zapreke "razlike vjere", i takva ženidba je valjana i ima svoje dostojanstvo i nerazrješivost. Ali zbog manje zajedničke vjerske osnove, razlike i poteškoće u takvoj obitelji su veće. Stoga Crkva snažnije odvraća vjernike od takvih ženidaba, ali s ljubavlju pomaže onima koji su se po savjesti odlučili za takav brak. I naravno, kao i u slučaju "mješovite vjere", katolička je strana dužna u ovakvu braku ustrajati u svojoj vjeri, živjeti bračni i obiteljski život prema

¹⁸ *Vrhbosna* 3/1999., str. 332.

¹⁹ Usp. Karlo Nola, *Vjerski odgoj djece iz 'mješovitih ženidbi'*, u: *Bogoslovska smotra* 2-3/1971., str. 241-246.

katoličkim načelima, s ljubavlju pomagati bračnoga druga i odgajati djecu u katoličkom duhu.

2.4. Priprave za mješovitu ženidbu

Biskupi pozivaju dušobrižnike da ozbiljno pripremaju vjernike koji su se odlučili na sklapanje mješovite ženidbe. Pozivaju da se u daljnjoj pripravi za brak na različitim tečajevima i u vjeronaučnim skupinama treba govoriti o mješovitim brakovima, naročito u sredinama gdje se živi izmiješano, ali sve u duhu ekumenskih načela. Mlade treba poučiti kako postoji stvarna opasnost za njihovu vjeru i za spasenje te za njihovu buduću djecu ako se vjenčaju s nekim tko ne pripada njihovoj vjeri. Treba im govoriti s poštovanjem o dostojanstvu kršćanskoga braka i javno prikazivati obveze katoličke strane, ali i poteškoće koje mogu nastati u mješovitom braku te ih upoznati s razlozima zašto Crkva odvrća od mješovitih ženidaba.

S druge strane, u neposrednoj pripravi dušobrižnik treba svesrdno pomoći zaručnicima koji su se odlučili na sklapanje mješovite ženidbe, da brak bude ne samo valjano sklopljen nego i sretan i plodan u svakom smislu. On tako treba postupati čak i onda kad ženidba nije sklopljena u Katoličkoj crkvi, pa čak i ako zaručnici ne uzmognu dati sva obećanja koja traži Crkva.

Na neposrednu pripravu zaručnici, ako je ikako moguće, trebaju dolaziti zajedno, kako bi nekatolička strana što više upoznala katoličko shvaćanje i sakramentalnu veličinu ženidbe, no pritom se katolički dušobrižnik mora čuvati svakog, pa i prividnog oblika prozelitizma.

Katoličkom vjerniku treba pomoći da upozna zajedničke kršćanske vrednote koje dijeli s Crkvom svojega partnera, da upozna barem osnovne vjere svojega bračnoga druga, mogućnost zajedničke molitve, slušanja Riječi Božje i neke mogućnosti sudjelovanja u bogoslužju kako bi se omogućio rast obiteljskoga zajedništva.

U pripravi mogu sudjelovati svećenici objiju Crkava. Dapače, katoličkom svećeniku je, kao što je već rečeno, dopušteno čak pozvati nekatoličkoga dušobrižnika da sudjeluje u pouci kako bi sa svoje strane i on pomogao. Isto tako, ako bude pozvan, Crkva katoličkom svećeniku dopušta sudjelovati u pripravi kod predstavnika druge Crkve, ako taj posebno priprema svojega vjernika na brak.

U svakom slučaju, svećenik je dužan poučiti svojega vjernika u svemu što Crkva traži, a vjernik je dužan obećati da će ostati vjeran Crkvi i da će učiniti sve što je u njegovoj moći da djecu krsti i odgoji u katoličkoj vjeri, a, prema propisu kan. 1126, zadaća je biskupske konferencije utvrditi oblik na koji će se davati ta obećanja što je već davno učinjeno pripremom prikladnih formulara. Uz to, na našem području se od nekatoličke strane ne traži nikakva formalna izjava, ali se nekatoličku stranku mora upoznati s obećanjima koja daje katolička strana.

Ni u jednom slučaju katolik ne može sklopiti valjan brak koji ne bi imao bitna svojstva kršćanskog braka. Stoga "obje strane treba da se pouče o svrhama i bitnim svojstvima ženidbe, koje ni jedna ni druga strana ne smije isključiti" (kan. 1125, t. 3). A kao što je poznato, bitna svojstva kršćanske ženidbe su jednost i nerazrješivost (kan. 1056), dok su njezine svrhe dobro supružnika te rađanje i odgoj potomstva (kan. 1055, § 1). To je vrlo važno jer ni ukrepljenje u korijenu nevaljano sklopljene mješovite ženidbe nije moguće izvršiti bez prihvaćanja bitnih svojstava i svrha.

Sastavljajući zapisnik za vjenčanje ("Postupak za ženidbu"), dušobrižnik za obje stranke treba imati dokumente koji potvrđuju primljeni sakrament krštenja i slobodno stanje. A ako nekatolik nema neki od tih dokumenata, treba postupiti na jednak način kao kad neki katolik nema takve dokumente, tj. pribaviti izjave barem dvojice autentičnih svjedoka. Nakon toga se oglašavanje ovih ženidaba vrši na uobičajen način, ali se vjera supružnika u oglasima ne spominje.

Katolički svećenik dužan je svome vjerniku izdati dokumente kad ih on traži te, ako ikako može, treba mu pomoći kako bi sklopio valjan kršćanski brak. No, prije vjenčanja katolik mora od biskupa dobiti oprost od zabrane mješovite vjere, odnosno dopuštenje za sklapanje braka. To dopuštenje u ime zaručnika traži dušobrižnik koji pri tome mora navesti istinite i ozbiljne razloge. Ujedno mora biskupa obavijestiti da je: katolička strana poučena u svojim dužnostima, da je iskreno obećala da će te dužnosti ispuniti i da je nekatolička strana o svemu tome obaviještena.

Priprava na brak koji osoba katoličke vjere želi sklopiti s nekršćaninom vrši se na sličan način te treba sve primijeniti kao i u slučaju *mixta religio*. No, oprost od zapreke *disparitas cultus* (različita vjera) potreban je za valjanost ženidbe (kan. 1086), a ne samo za dopuštenost, kao u slučaju ženidbe između dvoje krštenih od kojih jedno nije katolik.

2.5. Vjenčanje

Mješoviti brakovi između dviju krštenih osoba od kojih jedna nije katolik sklapaju se vjenčanjem u crkvi prema kanonskom obliku i propisanom obredu u novom obredniku za vjenčanje bez mise. Mjesni ordinarij može dopustiti da se takvo vjenčanje obavi i pod misom ali da bi se takvo dopuštenje dobilo, potrebno je da i nekatolička strana bude suglasna. Za vrijeme te mise, prema pravilima koja uređuju pitanje *communicatio in sacris* (kan. 844, §§ 3-4),²⁰ nekatoličkoga partnera, ako je kršćanin, može se pripustiti i pričesti, uz uvjet da je pravo raspoložen, da to svojevolumno traži i ako očituje katoličku vjeru u Kristovu prisutnost u Euharistiji.²¹ No, kad su u pitanju članovi istočnih kršćanskih crkava, a naročito vjernici Pravoslavne crkve, vjera u stvarnu Kristovu prisutnost se pretpostavlja, osim ako je za neku konkretnu osobu jasno da nije tako.

Vjenčanje ženidbe s nekršćaninom obavlja se također u crkvi ili nekoj drugoj prikladnoj prostoriji prema posebnom obredu, ali bez mise.²² Međutim, pričest se nikada ne podjeljuje onome tko nije kršćanin.

2.6. Pastoralna briga za mješovite obitelji

U nastavku svoje upute biskupi naglašavaju da je dušobrižnik dužan i nakon vjenčanja održavati vezu s mješovitim obiteljima u svojoj župi, kako bi im pomogao da kršćanski žive i djecu ispravno odgajaju te da katolička strana održi vjernost svojoj Crkvi. Svećenik sve to radi i ispunjava svoje dužnosti tako da uvijek poštuje drugu vjeru te pomaže da i nekatolički drug živi od istine i milosti koju dobiva u svojoj Crkvi. Za zdravo ozračje u mješovitoj obitelji osobito je važno zajedničko sudjelovanje u vjerskom životu, pri čemu se pitanje zajedničkoga sudjelovanja u bogoslužju i posebice primanja euharistije ravna prema crkvenim pravilima.

Ako su djeca krštena i odgojena u Katoličkoj crkvi, svećenikova je briga da budu i poučena u katoličkoj vjeri, a "ako su djeca

²⁰ Usp. također Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, IKA, Zagreb, 1994.

²¹ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Red slavljenja ženidbe*, KS, Zagreb, 1997., str. 14-15, 19-65.

²² Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Red slavljenja ženidbe*, str. 15, 66-75.

krštena u nekatoličkoj vjeroispovijesti, zato što katolik nije mogao ispuniti svoje obećanje, neka dušobrižnik katoličkog vjernika potpomaže da i u tim prilikama ustraje u Katoličkoj crkvi, ostane svjedokom njezinih duhovnih vrednota i da ih na prikladan način posreduje svojoj obitelji.”²³

Međutim, ako je neka mješovita ženidba sklopljena na nevaljan način, dušobrižnik će se pobrinuti, ako je ikako moguće, da se postigne valjanost toga braka. Tako će se savjest katoličkoga vjernika rasteretiti i omogućiti mu se pristup sakramentalnoj milosti koja će postati izvor novih snaga za kršćanski život, pravu obiteljsku sreću i spasenje. U takvu slučaju dijecezanski biskup može podijeliti i ozdravljenje u korijenu za mješoviti brak (*sanatio in radice*) ako su, kao i u drugim nevaljano sklopljenim ženidbama, ispunjeni svi potrebni uvjeti koje traže kann. 1161-1165. A budući da je dušobrižnik prije svega službenik Crkve, u sumnjivim slučajevima (naročito kad se radi o civilno ili crkveno rastavljenim nekatolicima) on neće postupati na svoju ruku, nego će se obratiti nadležnom biskupskom ordinarijatu koji će mu u tim pitanjima pružiti potrebnu pomoć.

Podsjećajući na obvezu izgradnje Kraljevstva Božjega na zemlji i širenja ljubavi među ljudima, na kraju svojega dokumenta biskupi vele da Katolička crkva “želi istinski i na području mješovitih ženidaba promicati mir i jedinstvo među svim kršćanima i svim ljudima dobre volje te svima pomagati da bi lakše mogli ispravno živjeti i postići spasenje. Time ispunjava volju svoga Božanskog Utemeljitelja i širi Božju slavu”.²⁴

(Nastavak u sljedećem broju)

I MATRIMONI MISTI NEL CATTOLICESIMO, NELL'ORTODOSSIA E NELL'ISLAM

La questione giuridica e pastorale nei rapporti interreligiosi

Riassunto

Uno dei settori importanti nelle relazioni interreligiose è legato alla questione dei matrimoni misti e al modo in cui essa è risolta al livello giuridico e pastorale nelle singole Chiese e

²³ *Vrhbosna* 3/1999., str. 335-336.

²⁴ *Vrhbosna* 3/1999., str. 336.

comunità religiose. Nelle nostre zone questo problema riguarda prima di tutto il cattolicesimo, l'ortodossia e l'islam tra i quali però soltanto la Chiesa cattolica rispetta con coerenza il diritto naturale nella scelta del compagno matrimoniale e quindi non conosce alcun divieto assoluto di contrarre un matrimonio misto. In quest'articolo, suddiviso in quattro parti, dopo la presentazione dei documenti cattolici più importanti riguardanti questo tema, viene discusso l'argomento di matrimoni misti nel diritto canonico e nell'azione pastorale della Chiesa cattolica. Nella terza parte segue la presentazione di codesto tema nel diritto ecclesiastico ortodosso, secondo il quale dove il matrimonio può essere contratto solo tra i due battezzati e mai tra una persona battezzata e l'altra non battezzata. Viene poi presentato il punto di vista del diritto islamico il quale mentre alle donne musulmane vieta qualsiasi possibilità di contrarre un matrimonio misto, lo permette agli uomini musulmani a condizione che si tratti di donne ebraiche e cristiane. Alla fine, viene discussa la possibilità che un cattolico, nel presente stato delle cose, ottenga la dispensa dalla forma canonica della celebrazione del matrimonio e il permesso di celebrarlo nella Chiesa ortodossa.

Come risulta da questa presentazione, sia il cattolicesimo che l'ortodossia come pure l'islam per principio sconsigliano i propri seguaci di contrarre i matrimoni misti però nell'applicazione di tale principio si notano tra di loro notevoli differenze. Ognuno di questi tre sistemi giuridici conosce le proprie ragioni per le quali cerca di scoraggiare i propri fedeli dal concludere i matrimoni misti.

Nonostante la fondamentale disapprovazione di matrimoni misti in tutte le tre comunità religiose studiate da noi i matrimoni misti vengono permessi a ben precise condizioni. Nell'ortodossia, però, esiste la totale proibizione della celebrazione di un matrimonio misto tra una persona di fede ortodossa e l'altra non battezzata poiché ciò viene considerato un impedimento non amovibile. Nell'islam ci sono due impedimenti assoluti che ostacolano la celebrazione del matrimonio misto: tra una donna musulmana e qualsiasi uomo non musulmano e poi tra un uomo di fede islamica e una donna che non è né musulmana, né cristiana né ebrea.

La legislazione cattolica rispetta molto più degli altri i diritti umani dei partner nella scelta del proprio coniuge perché non conosce alcun ostacolo di principio che avrebbe un vigore assoluto. Ovvero, partendo dalla fondata persuasione che il diritto a sposarsi sia un diritto naturale di ogni uomo e di ogni donna che codesto diritto comporta il diritto alla libera scelta del proprio

compagno, un cattolico può prendere in moglie chi vuole e una donna cattolica può sposare qualsiasi uomo di propria scelta. Però la legge ecclesiastica fa attenzione perché in tali casi non venisse leso il diritto naturale e divino e regola e che tutto avvenga in accordo alla morale cattolica. Alla persona non cattolica il diritto canonico della Chiesa non chiede alcuna dichiarazione formale. Ciò perché le leggi puramente ecclesiastiche obbligano soltanto quanti sono battezzati nella Chiesa cattolica e in essa ricevuti (can. 11). Al cattolico, però, si chiede di restare fedele alla propria fede, di fare tutto il possibile tutto per far battezzare e educare i propri figli nella fede cattolica e di rispettare la convinzione religiosa del coniuge informando la parte non cattolica sulle proprie convinzioni e intenzioni.